

Wiesław Delimat

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-6328-3923>
wieslaw.delimat@upjp2.edu.pl

Filip Presseisen

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-7504-7493>
presseisen@gmail.com

Organy piszczałkowe Archidiecezjalnej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Krakowie. Historia i stan aktualny

Archidiecezjalna Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. ks. kard. Franciszka Macharskiego w Krakowie od 2005 roku ma swoją siedzibę w budynku przy ulicy Prostej 35A. Dzięki decyzjom ówczesnego metropolity krakowskiego kard. Franciszka Macharskiego – obecnie Patrona Szkoły, w tym właśnie miejscu kształci się obecnie blisko 200 osób, które grają na bardzo różnych instrumentach muzycznych. Wielu z nich zasila szeregi muzyków kościelnych, organistów, dyrygentów i śpiewaków, pracujących w kościołach archidiecezji krakowskiej i całej Polski.

Archidiecezjalną Szkołę Muzyczną formalnie tworzą dwie odrębne instytucje: ASM I stopnia i ASM II stopnia. W praktyce jednak łączy je prawie wszystko, przede wszystkim pedagodzy i instrumentarium. Z budynku i instrumentów korzystają także studenci Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II i Akademii Muzycznej w Krakowie, kształcący się na kierunku Muzyka Kościelna.

Biorąc pod uwagę fakt, iż w wymienionych instytucjach kształci się obecnie ok. 80 organistów, szkoła przywiązuje ogromną wagę do dbałości o instrumentarium. Nie zaniebując innych grup instrumentów, w ostatnim czasie szczególnego znaczenia nadano pracom, które polegają na udoskonaleniu szkolnych organów.

Rozpoczynając przed 16 laty działalność w budynku przy ulicy Prostej, szkoła dysponowała jedynie dwoma instrumentami organowymi, z których jeden, firmy Truszczyński, był niewielkim, pneumatycznym instrumentem, zbudowanym w systemie multipleks, drugi zaś, mechaniczny, 2-manuałowy, został wykonany

kilkadziesiąt lat wcześniej metodą chałupniczą przez krakowskiego muzyka-amatora – Władysława Wojnarowskiego, pasjonata, pragnącego posiadać w swoim mieszkaniu piszczałkowe organy. Odkupiony na potrzeby szkoły w latach 90. XX wieku instrument, służył jej przez kolejne 25 lat.

W roku 2006 do użytku został oddany zupełnie nowy, 16-głosowy instrument mechaniczny, którego wykonawcą był Damian Kaczmarczyk. Przez wiele lat ten instrument był dla szkoły absolutnie priorytetowy. Mimo wielu pierwotnych mankamentów konstrukcyjnych, które udało się na szczęście zniwelować w kolejnych latach użytkowania, dzięki powstaniu tych organów Archidiecezjalna Szkoła Muzyczna stworzyła sobie możliwość zapraszania wybitnych organistów, przeprowadzania lekcji mistrzowskich, a przede wszystkim zorganizowania Krakowskiego Konkursu Młodych Organistów, który od kilkunastu lat gromadzi co roku znakomitych młodych muzyków, reprezentujących szkolnictwo artystyczne stopnia średniego z całego kraju.

W tym samym czasie firma Kaczmarczyk wykonała na potrzeby szkoły 4-głosowy pozytyw organowy.

Kolejne nabytki to dwa niewielkie, używane, organowe instrumenty mechaniczne, zakupione w Niemczech. Jeden z nich wyprodukowany został w roku 1974 przez firmę Gebrüder Stockmann, drugi natomiast jest dziełem renomowanej firmy Walcker. Obydwa dysponują dwoma manualami i klawiaturą pedałową.

Największy z instrumentów organowych, będących własnością Archidiecezjalnej Szkoły Muzycznej w Krakowie znajduje się w jej auli. Translokowany z Kolonii w Niemczech, swe pierwotne miejsce miał w tamtejszej Hochschule für Musik und Tanz. Skonstruowany został przez zachodnioniemiecką firmę Karl Schuke w roku 1974. Posiada 36 głosów, rozlokowanych w III manualach i pedale, mechaniczną trakturę gry oraz elektryczną rejestrów. Wybudowany na podstawie neobarokowych wzorów reformy *Orgelbewegung*, dyspozycyjnie nawiązywał do stylistyki północnoniemieckiej (bogata obsada sekcji pedałowej wyposażonej w rejestr wielorzędowy oraz głosy 4- i 2-stopowe, głosy językowe w każdej sekcji, w tym 8`+4` w III manuale), zawierając jednocześnie cechy eklektyczne (m.in. zastosowanie szafy ekspresyjnej dla III manualu).

Instrumentarium organowe Archidiecezjalnej Szkoły Muzycznej w Krakowie, mimo że bogate, z biegiem czasu wymagało gruntownego odnowienia. W wyniku ustaleń kadry kierowniczej szkoły, w roku 2020 podjęto decyzję o odsprzedaż organów, wykonanych przez Władysława Wojnarowskiego, i zastąpieniu ich instrumentem zbudowanym w stylistyce niemieckiego baroku, translokowanym z Niemiec. Wyprodukowane przez firmę Klaus Becker organy poddano procesowi restauracji, polegającemu na usprawnieniu systemu powietrznego, dopasowanego do nowego typu intonacji opierającej się na wzorcach barokowych, wykonanej przez

holenderskiego organmistrza Sicco Steendama. Jednocześnie instrument został nastrojony w temperacji nierównomiernej (Neidhardt). Ten niewielki 9-głosowy instrument posiada wyjątkowo precyzyjną trakturą oraz niezwykle żywe brzmienie.

W tym samym czasie gruntownym modyfikacjom poddano instrumenty Stockmanna i Schuke. Zadania tego podjął się organmistrz Maciej Sztuba.

W przypadku organów Stockmanna dokonano prac, które polegały na:

- dodaniu 16-stopowej podstawy w pedale (Subbass);
- przeintonowaniu wszystkich piszczatek w celu zarówno dopasowania instrumentu do kubatury pomieszczenia, jak i intonacji na podstawie wzorców barokowych;
- instalacji porcelanowych tabliczek;
- nastrojeniu całości w systemie nierównomiernie temperowanym (temperacja mezotoniczna 1/4 komatu). Dzięki temu zabiegowi stworzono możliwość grania dzieł literatury z XVI, XVII wieku i studiowania właściwości brzmieniowych poszczególnych półtonów.

Organy Karla Schukego, znajdujące się w auli szkolnej, poddano gruntownej reintonacji. Wykonano jednak dodatkowo szereg innych prac, w tym m.in.:

- zoptymalizowano system powietrzny poprzez wymianę dmuchawy na szybkoobrotową, produkcji węgierskiej o wydajności 21 m³, i przez ujednoczenie ciśnienia powietrza dla wszystkich sekcji, a także obniżono je do 54 mm SW;
- zregenerowano silniki rejestrowe;
- dokonano korekty ustawienia piszczatek wewnątrz organów;
- skorygowano nazwy i układ tabliczek rejestrowych.

W chwili obecnej organy te posiadają intonację o wysokim stopniu homogeniczności. Możliwe jest mieszanie ze sobą o wiele większej ilości głosów, niż było to możliwe przed rewizją. Głosy językowe posiadają swój charakter, nie tracąc przy tym szlachetności. Używanie głosów wielochórowych, dzięki odwróceniu neobarokowej piramidy brzmieniowej, stało się możliwe w większej ilości przypadków. Głosy podstawowe nabrały śpiewności i własnego charakteru barwowego. Co ciekawe, znacznej poprawie uległo też *touché*. Ponadto uporządkowano sposób rozmieszczenia włączników rejestrowych oraz poprawiono błędne nazwy rejestrów.

Następny etap prac obejmie organy firmy Walcker. Prace te planowane są do wykonania w miesiącach letnich bieżącego roku. Ich celem jest przebudowa instrumentu w kierunku redukcji negatywnych właściwości stylistyki neobarokowej. W tym celu zmieniony zostanie system zaopatrzenia w powietrze, a wiatrownice poddane zostaną restauracji. Jednocześnie wykonane zostanie nowe skórowanie kłap, zwiększające precyzję działania traktury gry. Niewielkie zmiany dyspozycji będą natomiast miały na celu uszlachetnienie agresywnie brzmiących piszczatek w najwyższym zakresie. Montaż dwóch nowych głosów, 4-stopowego fletu oraz

8-stopowego rejestru smyczkującego, znacząco zwiększy możliwości wykonawcze instrumentu.

W ostatnim czasie zdemontowano także najstarsze z organów znajdujących się w budynku ASM, pneumatyczny instrument wyprodukowany przez Władysława Truszczyńskiego. W ich miejsce planowana jest budowa nowych, inspirowanych stylistyką brzmieniową, charakterystyczną dla 2 poł. XIX wieku. Nowe organy dysponować będą dwoma manualami i pedałem. Piszczalki, wiatrownica, miech i traktura znajdą swe miejsce w szafie organowej zrobionej na wzór dzieł Barnima Grüneberga. Dyspozycja umożliwić będzie także wykonywanie dzieł literatury wcześniejszej, zaś sposób wykonania wpłynie znacząco na komfort działania traktury.

Opisane instrumentarium organowe Archidiecezjalnej Szkoły Muzycznej im. ks. kard. Franciszka Macharskiego w Krakowie ulega wciąż modyfikacjom. Jego rozwój ma na celu stworzenie uczniom i studentom jak najszerszych możliwości wykonywania literatury organowej różnych epok i stylów. Wierzymy, że podjęte działania wpłyną na jakość kształcenia muzyków kościelnych i zainspirują ich do podobnych inicjatyw w przyszłości.

Wiesław Delimat – dyrektor ASM

Filip Presseisen – opiekun sekcji instrumentalnej ASM